

ČO JE TO ETIKA A MORÁLKA?

Predmet: Lekárska etika

Študijný program: Zubné lekárstvo

Mgr. Juraj Čáp, PhD.

Prezentácia č. 1.

Ciel' predmetu:

Lekárska etika

- Osvojiť si (základné) vedomosti
- Rozpoznať etické problémy a dilemy
- Uvedomiť si odlišnosť v preferencii hodnôt
- Schopnosť doložiť argumentmi svoje postoje

Obsah prednášky

- Čo je to etika a morálka?
- Uvažovanie v oblasti etiky
- Predpoklady morálky
- Základné teórie využívané v lekárskej etike
- Príklady argumentácie
- Vzťah etiky a práva

Východisko pre prírodné vedy

- Relatívne „jasne“ a sledovateľné fakty
- Napríklad:
 - Krv a hladina látok – norma
 - Zloženie ľudského tela – anatómia
 - Fungovanie ľudského tela – fyziológia
 - Vypočítateľné hodnoty – BMI
 - ...

V etike však často ide o nemerateľné fenomény ako sú:

Morálny aspekt ľudského života

*dôstojnosť, povinnosť, morálne, nemorálne,
amorálne, **dobro**, zodpovednosť, **zlo**,
svedomie, cnosť, čnosť, ušľachtilosť,
zakázané, prikázané, nerosť, norma,
princíp, vina, súcit, ľútosť, vernosť, zrada,
výčitka, pravidlo, sloboda, trest,
spravodlivosť, pokora, oddanosť, slušnosť,
pravdovravnosť, nezištnosť, pomoc,
konflikt, právo, diskriminácia, ľudskosť...*

Základné otázky v etike

- Ako sa máme rozhodovať?
 - Čo máme / nemáme robiť?
 - Ako máme žiť (dobrý) život?
 - Čo je morálne / nemorálne?
 - Čo je dobré / zlé (jazyk)?
 - Čo je ospravedlniteľné a čo nie je?
-
- DOBRO / ZLO
 - dualita + a - ?
 - kontinuum od + po -?

Základné otázky v etike

- Individuálna rovina problému (Ja)
 - *Ako mám žiť svoj život?*
- Sociálna rovina problému (My)
 - *Ako máme žiť naše životy v komunite?*

Praktická filozofia

Pojmy: *morálka a etika*

- **Synonymá** – rovnaký význam

- Morálka = etika
- Etické = morálne = mravné

V každodennom
jazyku

- **Rozdielny význam slov**

V odbornom jazyku

Pojmy: *morálka a etika*

- **Morálka**

- Pravidlá, príkazy, hodnoty, normy, obyčaje, zvyky (akceptované spoločnosťou), ktoré majú viesť ku konaniu, ktoré sa považuje za dobré.

- **Etika**

- Kritická reflexia morálky, analyzuje podmienky a možnosti konania (rozhodovania), zaoberá sa zdôvodniteľnosťou a formuláciou morálnych noriem a analýzou morálnych výrokov.

Morálka a etika

- Slovo *etika* – (latinsky) *etos* = zvyk, názor, charakter, spôsob myslenia
- Etika sa zaoberá analýzou morálky / morálok – teoretická činnosť
- Morálka je to, čo robíme – čím žijeme!
- Etika = filozofická disciplína

Predpoklady morálky

- **Nutnosť rozhodovať sa a konať**
- **Slobodné (autonómne), zámerné vôľové (intencionálne) konanie – zodpovednosť**
- **Poznatel'nosť** morálnych princípov (hodnôt), ktoré sú **racionálne zdôvodniteľné**

Nutnosť rozhodovať sa a konať

Pred otázkou AKO MÁME KONAŤ? stojíme v každom okamžiku. Každá nová situáciu ju znovu predpokladá, na každom kroku životom na ňu musíme znovu a nevyhnutne odpovedať, bez toho aby nás nejaká moc mohla zbaviť jej páľčivosti, preniesla cez jej nutnosť.

Nicolai Hartman

Sloboda

- **Vonkajšia sloboda**
 - Bez vonkajšieho nátlaku
 - Právo na slobodu
 - V určitých oblastiach môžem hovoriť, konať, veriť, učiť to, čo chcem

Sloboda

- **Vnútrotná sloboda**

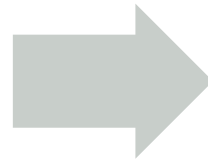
- Človek určuje smer konania sám (**autonómia – sebadeterminácia**) a to aj v podmienkach obmedzenej vonkajšej slobody (napr. Politický väzeň, chorý človek)

Poznatel'nosť etických princípov

- **Poznanie a vôľa („chcenie“)**
 - Na základe poznania zisťujem, čo je dobré
 - Na základe vôle konám, aby som poznané realizoval
- Morálne princípy, povinnosti a normy – **hodnoty sú racionálne zdôvodniteľné**
- Na ich základe je konanie posudzované ako **morálne / nemorálne**, alebo je **ospravedlniteľné / neospravedlniteľné**

Morálne uvažovanie

Zisťujeme
(poznanie)

Usudzujeme

- **Podmienky** (okolnosti – situačný kontext)
- **Možnosti konať** – sloboda
 - **autonómnosť** (obmedzená/neobmedzená)
- **motivácia** – posudzujeme nie len skutok, ale aj motív

- **Racionálne myslenie** (logika)
 - argumentácia (Prečo?)
- **Hodnotíme**
 - dobré / zlé – ospravedlniteľné / neospravedlniteľné
- Vyvodzujeme **zodpovednosť**

Etika nám ponúka „nástroje“ na uvažovanie o morálnych problémoch

Jazyk vedy a jazyk etiky

- **Deskriptívne vety** – opisujú fakty – hovoria o tom, **čo je**
 - Práva sa tak a tak – veda
- **Preskriptívne (normatívne) vety** – hodnotia, vyzývajú, prikazujú, rozkazujú – hovoria o tom, **čo má byť**
 - Malo by sa konať tak a tak – etika

Ciele morálneho uvažovania:

Eliminovať nejasnosti – vyjasniť problém

Veľakrát nedáva správnu jednu odpoveď

Väčšinou existuje viac správnych alebo nesprávnych odpovedí

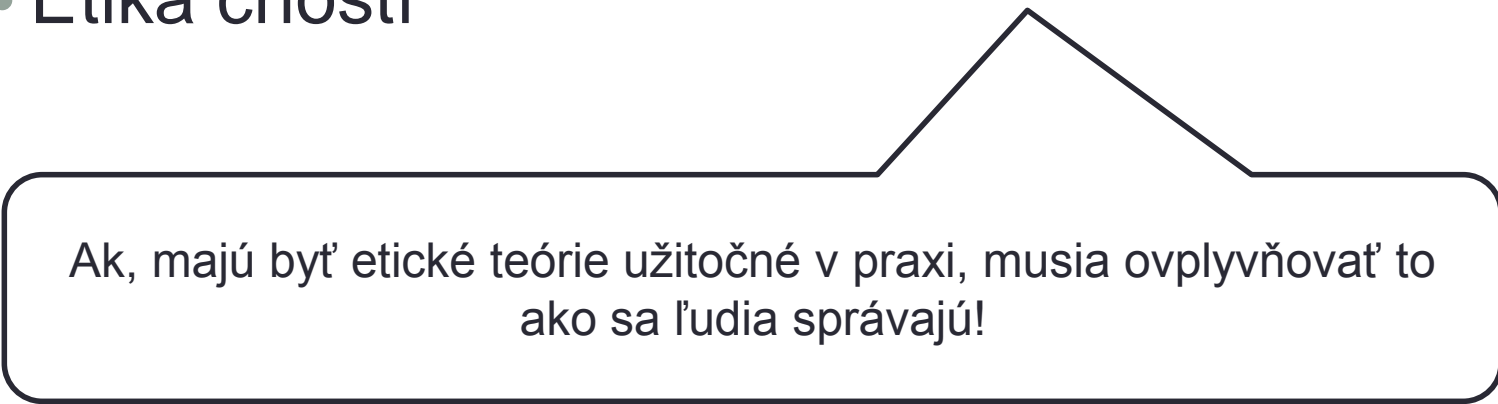
Človek si musí vybrať medzi nimi a nieť zodpovednosť za voľbu!

Etika nevedie ľudí, k (teoretickým) záverom, ale k rozhodnutiam a činnom.

Morálne teórie – najčastejšie používané v lekárskej etike

- Teologické(náboženské) teórie (Supernaturalizmus)
- **Utilitarizmus** (Konsekvencionalizmus)
- **Doentologická etika** (Principializmus)
- Etika cností

Ak, majú byť etické teórie užitočné v praxi, musia ovplyvňovať to ako sa ľudia správajú!

Teologické (náboženské) teórie

- Morálka je dôležitou zložkou (každého) náboženstva
- Boh stanovuje morálne princípy
- Sväté knihy pomáhajú s orientáciou v tom, čo je dobro a čo je zlo
- Konanie dobra je v súlade s Božou vôľou a naopak

Utilitarizmus (*Bentham, Mill*)

- Posúdenie morálky na základe:
 - **Konzekvencionalistický princíp**
 - **Princíp následkov:** posudzujeme: čo konanie prinesie (konkrétne)
 - **Princíp užitočnosti:** prospešnosť **princíp hedonizmu:** uspokojenie potrieb a záujmov – slasť, šťastie, radosť – tolerantné uspokojenie
 - **Sociálny princíp (summum bonum):** čo možno najväčšie šťastie, pre čo možno najväčší počet ľudí

Deontologická etika – Kant

- **Kant** – zdôvodnenie morálnych princípov a povinnosti na základe rozumu
- Vôľa a konanie by mala byť založená morálnych princípoch
- **Kategorický imperatív** (bez ohľadu na situáciu)
 - *Konaj tak, aby maxima tvojej vôle mohla platiť ako princíp všeobecného zákonodarstva.*
 - *Konaj tak, aby si mohol chcieť, aby všetci konali, tak ako ty teraz.*
 - *Konaj tak, aby si sa správal k ľuďstvu ako k svojej osobe, k osobe druhého ako k účelu a **nikdy ako k prostriedku**.*
- Morálka nezávislá na výsledkoch a ich dôsledkoch

Rekapitulácia

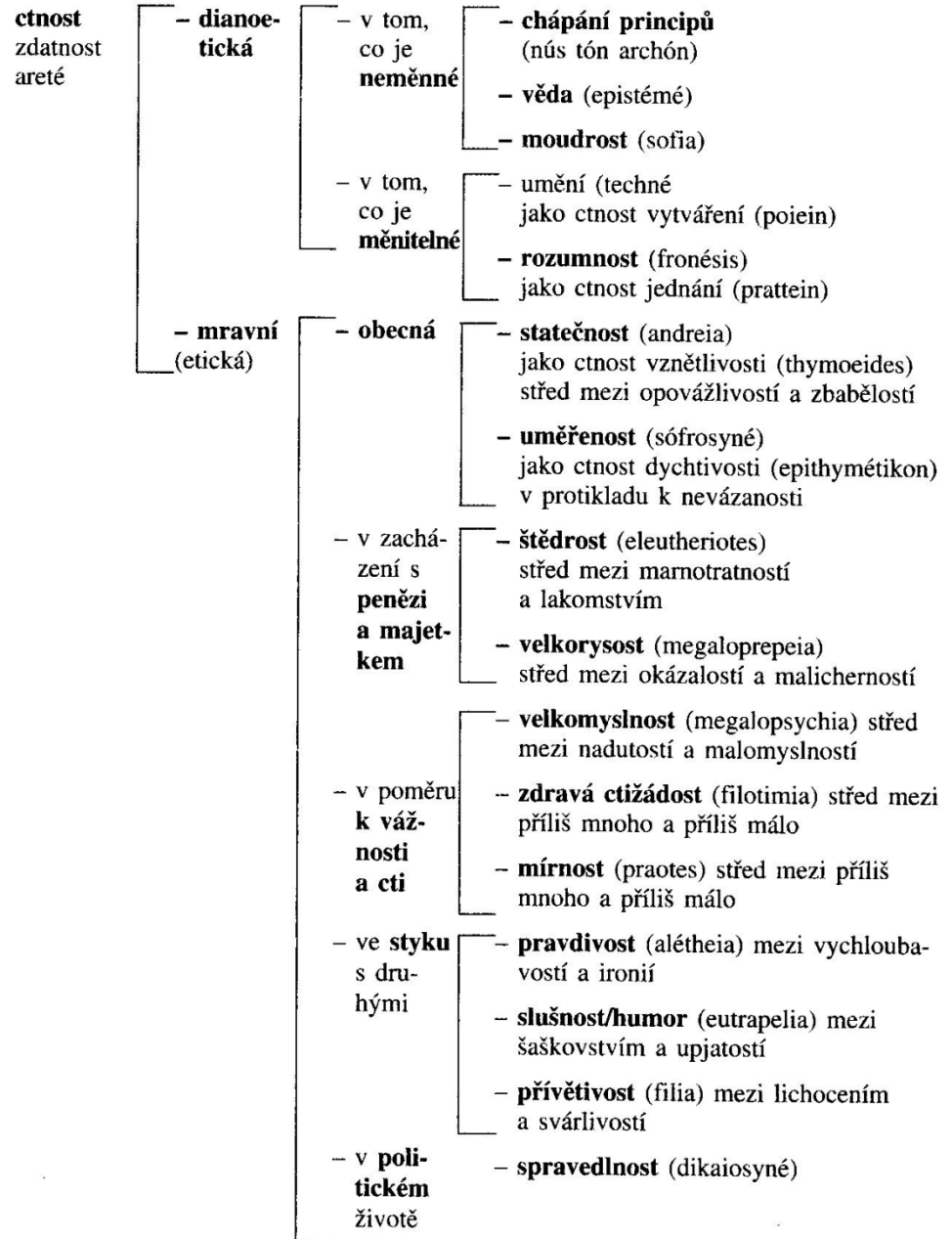
- Utilitarizmus / deontológia

Etika cnosti

- Zamerané na cnosti (Latinsky: *virtus*, Grécky: *ἀρετή* „arete“) = morálne pozitívna (charakterová) vlastnosť človeka
- Dobrý **charakter** zaručuje správne morálne správanie
- K dobru je potrebné vychovávať

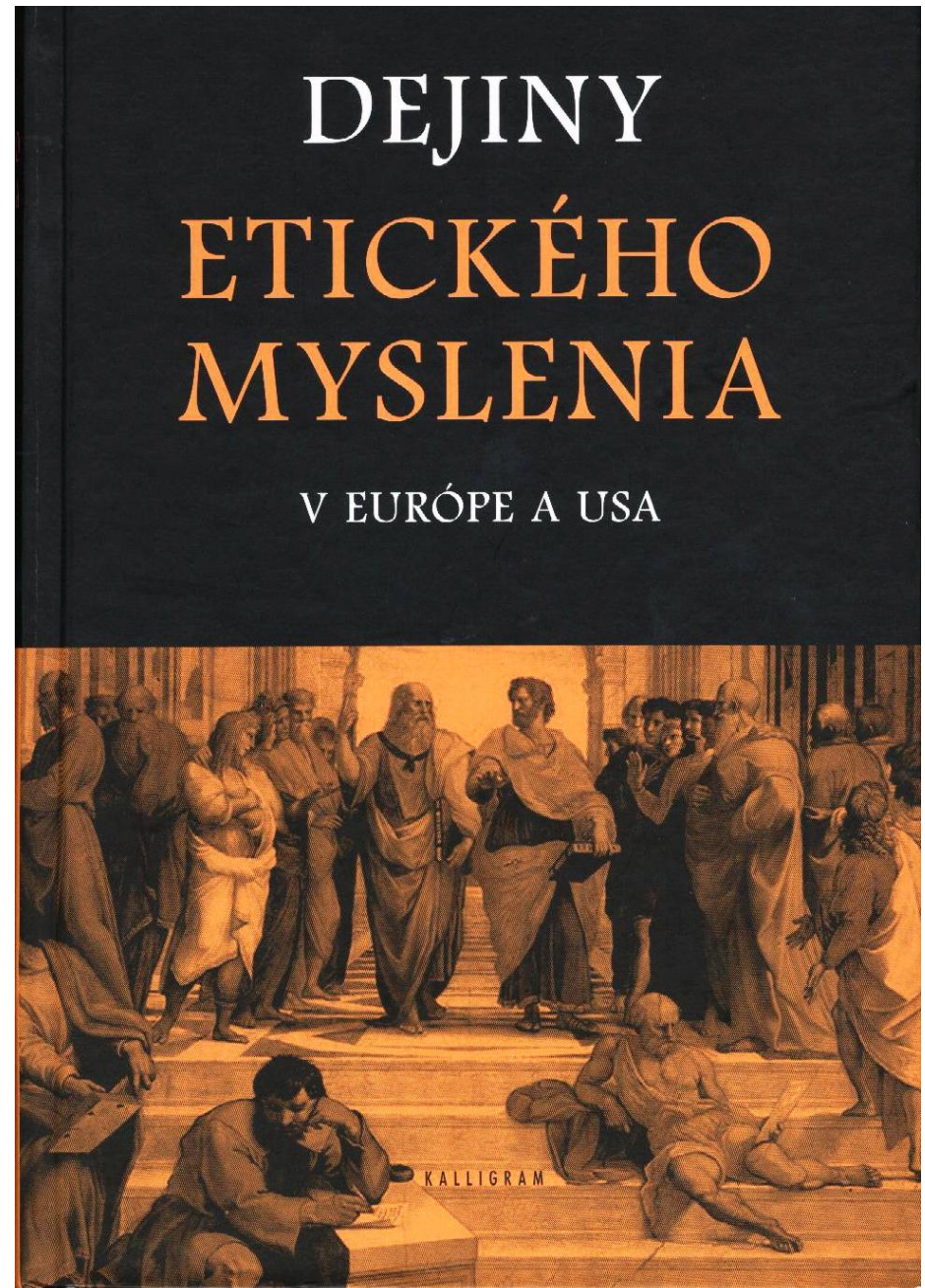
Etika cnosti

Delenie cností (Aristoteles)

a ďalšie teórie

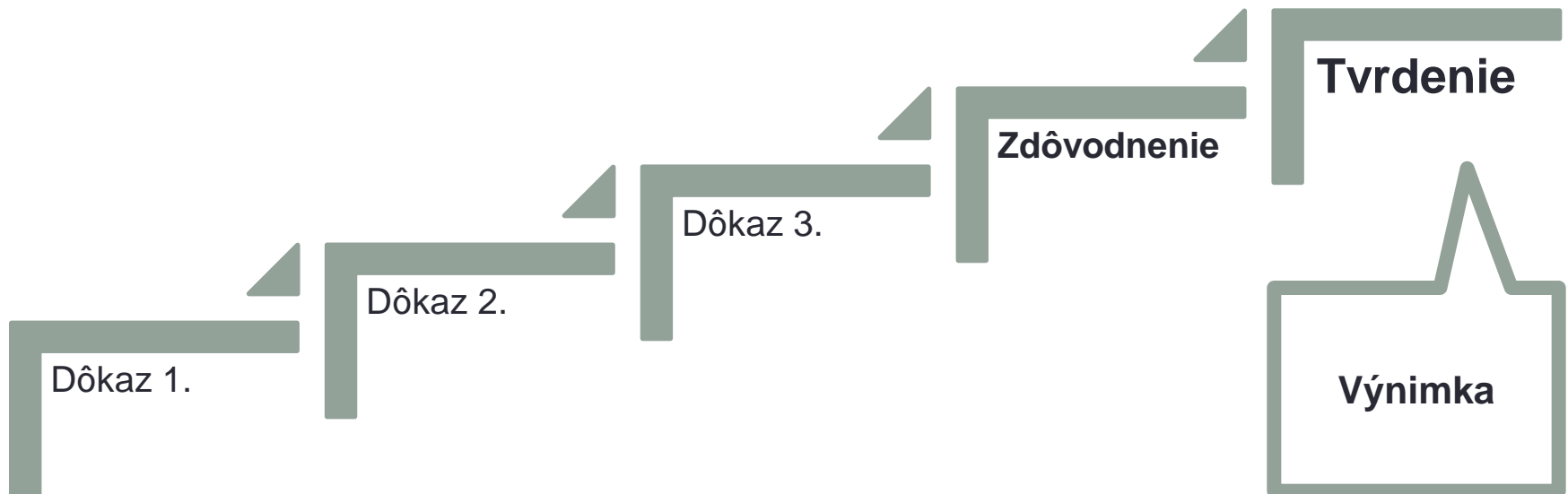
• ...

Argumentácia ako nástroj dialógu

- Dokazovanie, uvádzanie dôkazov – **argumentov**, súhrn dôkazov
- Schopnosť argumentovať je základom kritického (logického) morálneho uvažovania

Model argumentácia

Argumentácia príklad

- Tvrdenie:
 - **Trest smrti by mal byť zrušený.**
- Zdôvodnenie I.:
 - **Chybné rozsudky by mali byť odvolateľné.**
- Dôkaz I.:
 - **Trest smrti je neodvolateľný.**
- Zdôvodnenie II.:
 - **Ak je vražda nemorálna, pretože ukončuje ľudský život, nemorálny je aj trest smrti.**
- Dôkaz II.:
 - **Trest smrti je odňatím ľudského života.**

Chyby pri argumentácii

- Útok na osobu (vina)
 - Karikatúra – zosmiešňovanie
- Vytváranie strachu
- Využívanie popularity
- Môže byť aj dogmatické odvolávanie sa na tradíciu – autoritu
- „Logické skoky“

Chyby pri argumentácii – „logické skoky“

Nie sú dôkazy o existencii Boha, preto sa predpokladá že Boh neexistuje.

Ak sa ukáže že teória evolúcie, je chybná, potom je jasné že život je riadený stvoriteľom.

Výskumy ukazujú, že páry, ktoré sa zdržia predmanželského sexu majú nižšiu rozvodovosť. Voľný život pred manželstvom je teda príčinou vysokej rozvodovosti.

Inteligentný človek predsa nemôže robiť vo svojich príspevkoch gramatické chyby. Prítomnosť gramatických chýb teda implikuje nižšiu inteligenciu.

Etika a právo

- Moralita a legality
- Právna norma je minimum morálky.
- Morálna norma vyšší štandard správania.

- Zákon:

- **musí** sa alebo nesmie

Diktát z vonku

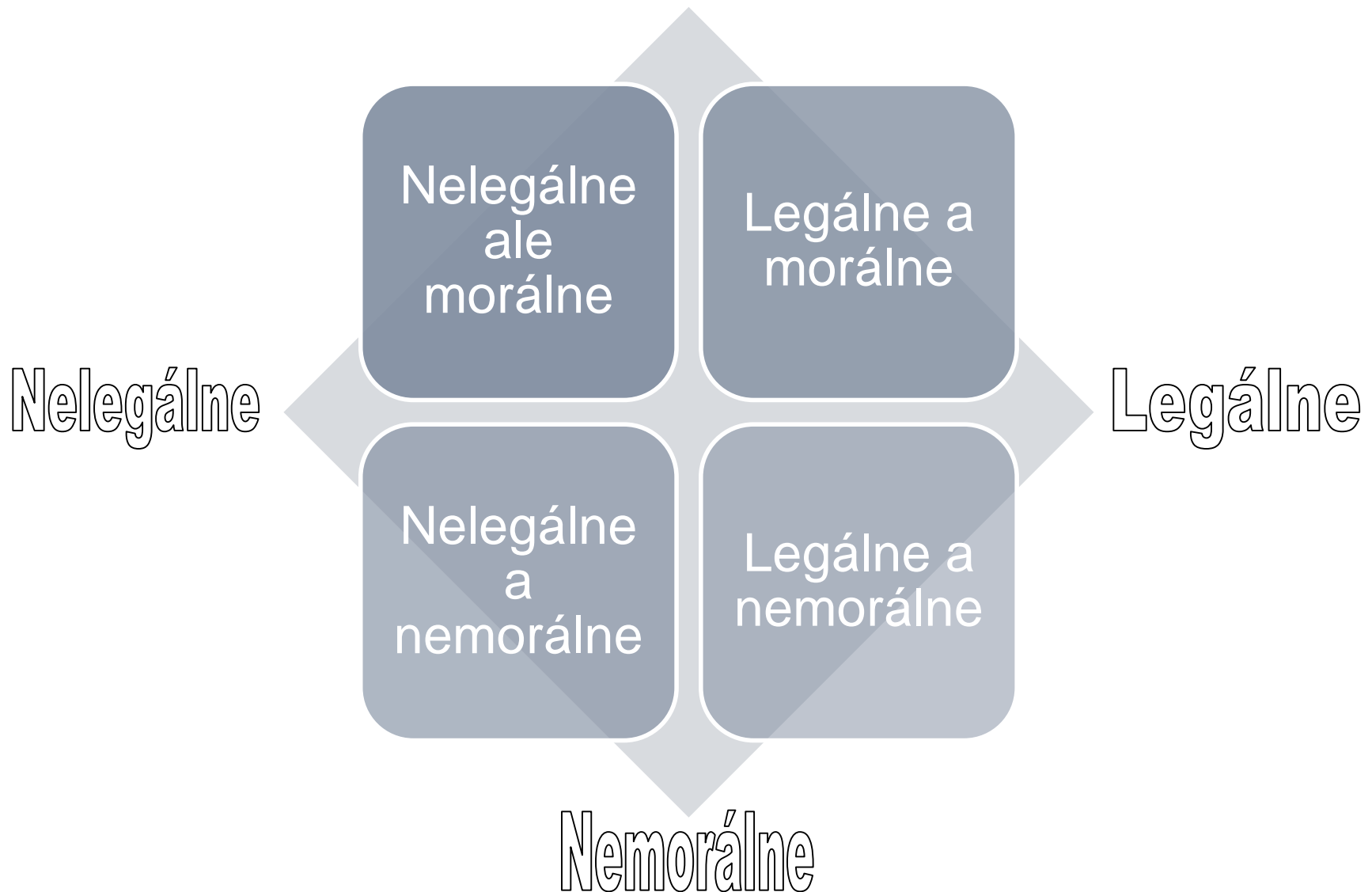
Morálka:

- **má** sa alebo nemá robiť

Diktát z vnútra

Právo a etika

Morálne

Literatúra

- ANZENBACHER, A. *Úvod do etiky*. Praha: Zvon, 1994.
- *Dejiny etického myslenia v Európe a USA*. Ed. A. Remišová. Bratislava: Kalligram, 2008.
- Ethics: a general introduction. In *Ethics guide*. BBC, 2014. Dostupné na: http://www.bbc.co.uk/ethics/introduction/intro_1.shtml
- HARTMANN, N. *Struktura etického fenomenu*. Praha: ACADEMIA, 2002.
- KANT, I. *Kritika praktického rozumu*, Bratislava: Spektrum. 1990.
- LIESMANN, K., ZENNATY. *O myšlení*. Olomouc: Votobia, 1994.
- RÉCKY, M. 2009. Časté chyby v argumentáciách. In *Blog.Sme.sk*, 2009. Dostupné na: <http://recky.blog.sme.sk/c/180967/Caste-chyby-v-argumentaciach.html>
- TRAPP, R. et al. *Objavovanie sveta debatou*. New York : International Debate Education Association, 2005. 187 s. ISBN 0970213093.